

צורות עלילה בסיפורי עם יהודיים (מחקר אנליטי)

המורה : האדיל סילואן סאמי אל-סעדון

טלפון נייד: 07809208700

אי-מייל: hadeelsalwan@colang.uobaghdad.edu.iq

השכלה :

תואר ראשון: אוניברסיטת בגדאד - פקולטת השפות - המחלקה ללשון העברית 2002
תואר שני : אוניברסיטת בגדאד / הפקולטה לשפות- המחלקה ללשון העברית 2006
קיבלה את התואר מורה עוזר: מאוניברסיטת בגדאד / הפקולטה לשפות 2006 , ואת התואר
מורה: מאוניברסיטת בגדאד / הפקולטה לשפות 2014 עד כה.

اشكال الحبكة في الحكايات الشعبية اليهودية (دراسة تحليلية)

م. هديل سلوان سامي السعدون

جامعة بغداد - كلية اللغات - قسم اللغة العبرية

الهاتف النقال: 07809208700

hadeelsalwan@colang.uobaghdad.edu.iq

תקציר:

המחקר הזה שופך אור על אחד הנושאים החשובים בספרות בדרך כלל, ובספרות היהודית במיוחד. מפני שהוא מדבר על הפולקלור היהודי. הסיפור העממי כולל ג'נרים ספרותיים שונים, והוא תמיד סיפור של עלילה. העלילה היא אחד האלמנטים, שהם מאפיינים את הסיפור העממי, ויש לה מבנה אמנותי גבוה ומיוחד. שהוא בנוי מחלקים ראשיים, הם: אקספוזיציה, נקודת שיא והסיום. לעלילה של הסיפור העממי יש סוגים שונים, במחקר זה אנחנו מגדירים הסיפור העממי לפי הג'נרים הספרותיים שלו (סיפורים - שירים - פתגמים), וגם שופכים אור על סוגי העלילה הנפוצים ביותר בסיפור העממי לפי כל הג'נרים הספרותיים שלו. במחקר זה אנחנו משתמשים בגישה האנליטית דסקריפטיבית שהיא מציגה באופן יישומי פרקטיקלי כמה דוגמאות מסוגים שונים מן הסיפור העממי.

מילות מפתח: הסיפור העממי - העלילה - חוקי אולריק- סוגי העלילה

הקדמה:

הסיפור העממי הוא סוג של יצירה פופולרית, והוא תוצר ספרותי למסורת האנשים מאז ימי קדם, חשיבתו נובעת מיכולת שלו לתפקוד אלמנטים ספרותיים קדומים בצורה חדשה. המחקר הזה שופך אור על הסיפור העממי והמאפיינים שלו, וחוקי הבניה שלו, ועל סוגי הסיפור העממי לפי דרך יצירתו: (סיפורי, שירי, פתגם). במחקר זה גם נשפך אור על אחד האלמנטים החשובים של הסיפור העממי והוא העלילה, ועל המבנה של העלילה שהוא מתחלק ל (אקספוזיציה, שיא, סיום), וגם על סוגי העלילה המשתמשים ביותר בסיפור העממי לפי כל הג'נרים הספרותיים שלו.

מטרת המחקר:

מטרת המחקר הזה היא הצגת המאפיינים של הסיפור העממי, ושפיכת האור על האלמנט החשוב ביותר בסיפור העממי שהוא העלילה.

השערות המחקר:

- 1 - יש לסיפור העממי מאפיינים שהם מבדילים אותו משאר הסוגים הספרותיים.
- 2 - העלילה היא אחד האלמנטים שהם מאפיינים את הסיפור העממי.
- 3 - יש לעלילת הסיפור העממי סוגים המיוחדים משתמשים הרבה בסיפור עממי.

שיטת המחקר :

במחקר זה משתמשים בגישה אנליטית דסקריפטיבית שהיא מציגה את כל סוגי העלילה המשתמשים בסיפור עממי דרך יישום פרקטיקלי על סוגים שונים מסוגי הסיפור העממי.

הסיפור העממי:

הסיפור העממי הוא סיפור שנמסר בעל-פה, בדרך כלל, המחבר הוא אנונימי ואין בסיפור מסוג זה מקום וזמן מוגדרים, אך הוא עובר בחברה מסוימת לפחות במשך שני

דורות , הסיפור העממי הוא תמיד סיפור של עלילה .העלילה בנויה בתבנית מסוים. מקורו העיקרי של הסיפור העממי בדרך כלל עלול להיות מהסיפורים העתיקים ביותר בעולם , ואולי הוא המעיין הראשון לרוב הסיפורים עד היום . (سعد الدين, 2008, עמ' 9).

רוב הסיפורים העממיים הם חוזרים לאגדות העם אין להם מחבר ידוע, אלא הם "עוברים בירושה דור אחר דור מפה לאוזן. לרוב הם לא תלויים בחוקי הקודיפיקציה. המאפיין הקובע את קיומה של כל אגדה עממית הוא העברתו לדורות בתוך המסורות שנורשו באמצעות הסיפור בעל פה, והקריינות שלו נמשכת, כאשר אגדת העם ממשיכה לבטא את אישיות הקבוצה ולא אישיותו של הפרט, וזה מקשה את התייחסותו למחבר ספציפי. (مصيلحي, 2005, صفحة 62) "

בספרות העממית פועלים בעיקר שני גורמים: מסורת ושנוי , המספר העממי הטוב נמדד ביכולתו לשחזר את המסורות הסיפוריות העתיקות, ולספרן באופן קרוב ככל האפשר לנוסחן הקדום , כפי ששמע אותן קהלו או קרא אותן בספרים , עם זאת לעולם יתקיים בסיפור העם עקרון היצירה מחדש , המספר העממי יעצב מחדש את הסיפור בהתאם לתקופה , ולציפיות קהלו , ולנטייתו האמנותיות , וגם למטרות החינוכיות והחברתיות שהוא העמיד בפני עצמו (יסיף, 1994, עמ' 6).

הספור העממי היהודי:

לפולקלור היהודי כמו לפולקלור במרחבי תרבות אחרים יש ייחוד משלו. ביהדות יש קשר אמיץ בין דת לפולקלור. הסיפור העממי תופס מקום חשוב בפולקלור היהודי. הסיפור העממי תופס מקום חשוב בפולקלור היהודי. הן בסיפורים המקוריים והן בסיפורים שנשאלו ממרחבי תרבות אחרים יש סמנים יהודיים בולטים. הרכיבים היהודיים בולטים במיוחד בז'אנרים מסוימים ופחות באחרים. בספרות הכתובה שלאחר תקופת התלמוד, מן המאה החמישית לספירה ועד ימינו, הועלו רבים מן הסיפורים העממיים על הכתב בצורת קובצי סיפורים (فتيخان, 2015, עמ' 31).

סיפורי -עם היהודיים הם סיפורים שמקורם בתנ"ך , באגדה ובמדרשים ; מעשיות פלאים, סיפורי בעלי -חיים וסיפורי - הווי , שהיו נפוצים מאוד. הזיכרון הקיבוצי של העדה

נשתמר במספר אגדות, בעיקר על ייסודו של ישוב יהודי-הררי זה או אחר ועל פרעות. בין האגדות שמקורן במסורת היהודית, הפופולאריות והנפוצות ביותר היו אלו שגיבוריהן היו "משה רבנו", "שלמה המלך" ו"אליהו הנביא". חלק מסיפורי-ההווה היה קרוב מאוד באופיו לבידיחה, שהייתה ז'אנר פולקלורי אנונימי לחלוטין. היה מעין שלב מעבר מפולקלור אנונימי לספרות אמנותית (فتيخان, 2015, עמ' 39).

סיפורי עם מהווים חלק בלתי נפרד מן ההיסטוריה של תרבות מסוימת ולרוב מכילים שילוב בין מאפיינים אנושיים בדרך כלל ומאפיינים ייחודיים לתרבות שבה מסופר הסיפור. לסיפורי העם מאפיינים משותפים רבים והם מחולקים לשני סוגים: מאפיינים צורניים-שמיעתיים ומאפיינים תוכניים. סיפורי העם מהווים מעין תיקון לעוללות ולמצוקות של חיי היום יום. (فتيخان, 2015, עמ' 118).

אנחנו יכולים לקציר את מאפייני הסיפור העממי בכמה נקודות:

- הסיפור העממי הוא סיפור שנמסר בעל-פה.
- הסיפור העממי מספרת בשפת הסלנג.
- הסיפור העממי יש לו מבנה אמנותי גבוה. הוא בנוי מאקספוזיציה, ותוכן שבו הסיבור, השיא, והסיום.
- הסיפורים העממיים הם חוזרים לאגדות העם אין להם מחבר ידוע.
- הסיפור העממי תופס מקום חשוב בפולקלור היהודי. מפני שהוא נחשב שיקוף של התרבות שבתוכה מתרחש האירוע הפולקלורי, שיקוף שמכיל לעתים היבטים ביקורתיים ומאפשר שחרור ומתן פורקן ללחצים חברתיים על ידי הומור או לעג למבנים מקובלים. באמצעותו אנו לומדים על מנהגים ומסורות יהודיות (والآداب, 1988, صفحة 186).
- עלילתו של סיפור העם מאופיינת ביסודות של קסם ומאגיה. כל חברה אנושית זקוקה לסיפורי העם שלה, כדי לספק לעצמה כלים להתמודד עם מצוקות, עם פחדים, ועם חרדות ואף כדי לקבל אישור על הצלחות. הסיפור העממי מארגן את המציאות ונותן לה משמעות. הוא מעביר באמצעות סמלים ובדרכי רמז קווים מנחים לדרך חיים. בכך הוא נותן הזדמנות לקהל מאזיניו לגבש את תפיסת עולמם ואת זהותם (יפתח, 1994).

בניית הסיפור העממי:

הסיפור העממי יש לו מבנה אמנותי גבוה, הוא בנוי מאקספוזיציה, ותוכן שבו הסיבור, השיא והסיום. לפני התוכן יש פסוקית התחלה שהיא מושכת לבו של הקהל להמשיך הסיפור. סיפורי עם נחשבים כחומר עיקרי, מוגדר בצורות ובז'אנרים ספרותיים ואמנותיים רבים, ומבוססים על רומנים, מחזות, שירים ותוכניות שונות. סיפור העם עשיר בתחום האנושי המורש, והוא נבנה בצורה אמנותית, והוא מתאפיין באינטגרציה, לכידות וחוזק עלילה, תלוי באירועים מרכזיים, שלעיתים מוזרים ונדירים (محبك أ' ز', 2005, עמ' 121 - 23). החומר של סיפור העם נגזר מהמציאות החיה של האדם הפופולרי, והוא מתאר מצב חשוב לו רק לפרט, אלא מצב זה עשוי להיות חברתי, מוסרי או פוליטי, וגם הוא מנסה למצוא פתרונות לדילמות הללו באמצעים אישים היפותטיים המתאפיינים בחוכמה, אינטליגנציה ותבונה, וכוח לשנות את המציאות (سرحان, 1988, עמ' 21).

המספרים היו אנשים שידעו לעניין את קהל השומעים, לרתק אותם לעלילה, לעורר סקרנות. הם ידעו לשחק את הדמויות השונות. המספרים גם ידעו להוביל למסר החינוכי שהקהל ציפה לו (מאפייני הסיפור העממי, 05/01/2014).

המספרים היו גם יוצרים, שהתאימו את העלילה לרוח התקופה אך נשארו נאמנים לאמצעים האומנותיים של הסיפור העממי. משמעותם של סיפורי העם נובעת מהסיטואציה שבה סיפרו אותם (مرسي, 1987, עמ' 172).

חוקרים רבים חקרו את הספרות העממית ומצאו שיש חוקים (יסודות) החוזרים על עצמם בסיפורי העם

, לפי חוקי אולריק⁽¹⁾ יש כמה חוקים שהם :

1 - חוק הפתיחה: הפתיחה בסיפור העממי תהיה קצרה, רגועה ושלווה. בפתיחה יוצגו לרוב הדמויות, הזמן והמקום. לפתיחה ביטויים קבועים כמו: "פעם אחת...", "לפני שנים רבות...", "מעשה באחד ש...", "יום אחד...".

1 - אקסל אולריק היה חוקר דני שעסק בחקר יצירות עממיות רבות. מתוך מחקריו הרבים בשטח זה, הוא כינס את כל הסממנים המשותפים ליצירות הללו והגדיר אותם כחוקים אופייניים של הספרות העממית.

2. חוק הסיום: הסיפור מסתיים לרוב בסוף טוב. יש חזרה לעולם הרגוע שהוצג בפתחת הסיפור, הבעיות נפתרות, המשאלות מתגשמות, הגיבור מנצח והדמות השלילית נענשת. לסיפור העממי מוסר השכל.
3. חוק החזרה: מטרת החזרה בסיפור היא להדגיש עניינים חשובים ומיוחדים, לארגן את העלילה וליצור מתח. המספר משתמש בחזרות רבות, על מלים, עובדות, מעשים וכו'. למשל: בשביל להדגיש את הגיבור הטוב, המספר יחזור על התכונות הטובות שלו: חכם, טוב לב.
4. חוק השילוש: הסיפור בנוי על בסיס שילוש - שלוש דמויות, שלוש משימות שהגיבור מבצע, שלושה מצבים או אירועים שמתרחשים בסיפור, שלושה תארים (הנערה היא טובה, יפה וחכמה), שלושה חפצים ועוד. בנוסף, מופיעים צירופי המספר שלוש.
5. חוק הניגוד(הקיטוב): הסיפור העממי מציג עולם קוטבי ומנוגד. בכל הסיפור מופיעים ניגודים רבים, בין דמויות (יפה מול מכוער, צעיר מול זקן, אדם מול מפלצת), בין מעשים ותוצאות, בין מצבים בסיפור (עושר מול עוני, שמחה מול עצב, חולי מול בריאות). הניגודים יוצרים מאבקים ועימותים בין הדמויות, בין המצבים ובין האירועים המתרחשים בסיפור.
6. חוק הירכתיים (ירכתיים = קצה, סוף, גבול): חוק זה מתקשר לדמויות. בסיפור מוצגות שלוש דמויות, כשאחרונה היא המשמעותית ביותר. האחרונה היא זאת שהקורא אוהד, והיא תצליח לזכות ברצונה.
7. עלילה: בסיפור העממי יש עלילה המתמקדת באירוע אחד. בסיפור קצב התרחשות מהיר, ריבוי פעלים ועשייה. במרכז העלילה תמיד יש סיבוך ופתרון. ישנם שני גיבורים יריבים, כאשר אחד מייצג את הכוח השלילי שהמאזין רוצה בכישלונו, ודמות השנייה מייצגת כוח חיובי שהמאזין מזדהה אתו ורוצה בניצחונו.
8. היסוד העל-טבעי, היסוד הפלאי: כל יסוד שאין לו אחיזה במציאות הממשית. בסיפור העממי ישנה התרחשות של דברים לא אנושיים. לדוגמה:

נסים, האנשה, מפלצת, קוסם מגשים משאלות וכדומה. סיפורים חסרי אחיזה במציאות לעתים נשמרים בזיכרון הקולקטיבי טוב יותר מאשר סיפורים ריאליסטיים.

9. המשאלה הכמוסה: בכל סיפור עם עולה משאלת ליבו של אדם פשוט ושל החברה בה הוא חי. המשאלה מייצגת ומדגישה את הבעיות והכאב של האדם הפשוט. המשאלה היא בעצם המסר שבשבילו מספרים את הסיפור. פעמים רבות בהגשמתה או באי הגשמתה של המשאלה, יש הבעת דעה לגבי הטיב והערך של המשאלה. משאלות שהמספר רוצה לומר שהן ראויות יתגשמו, בעוד שמשאלות לא ראויות, לא יתגשמו בסוף הסיפור. (חוקי אולריק)

- סוגי הסיפור העממי :

כמו שאמרנו לעל סיפורי עם נהוגים ונפוצים בכל תרבות ידועה, ולרוב מכילים שילוב של מאפיינים כלל אנושיים ומאפיינים ייחודיים לתרבות בה מסופר הסיפור. דוגמה לשילוב כזה בין המקומי לכללי הינם האובייקטיביים: סיפורים הקיימים בתרבויות רבות, אך מסופרים באופן שונה בכל תרבות, בהתאם למאפייניה.

חלוקה מקובלת של סיפורי העם לסוגות:

- 1 - סוגות סיפוריות (מיתוס, מעשייה, אגדה, משל, אנקדוטה וסיפור נוסחאי)
- 2 - סוגות שיריות (אפוס, בלדה וליריקה)
- 3 - סוגות קטנות (פתגם, חידה ובדיחה) (חלוקה מקובלת של סיפורי העם לסוגות: 2015)

- העלילה של הסיפור העממי:

עלילתו של סיפור העם מאופיינת ביסודות של קסם. כל חברה אנושית זקוקה לסיפורי העם שלה, כדי לספק לעצמה כלים להתמודד עם מצוקות, עם פחדים, ועם חרדות ואף כדי לקבל אישור על הצלחות. הסיפור העממי מארגן את המציאות ונותן לה משמעות.

הוא מעביר באמצעות סמלים ובדרכי רמז קווים מנחים לדרך חיים. בכך הוא נותן הזדמנות לקהל מאזיניו לגבש את תפיסת עולמם ואת זהותם (فتيخان, 2015, עמ' 63) לפי הגדרתו של הסופר הגרמני (גוסטב פרייטג) חושב את העלילה כמבנה נרטיבי שמחלק את הסיפור לחמישה חלקים: אקספוזיציה, פעולה מתעצמת באמצעות קונפליקט מרכזי, נקודת שיא, פעולה שוככת ופתרון.

1 - האקספוזיציה:

היא הקדמה לסיפור. זה המקום שבו המחבר חושף את הקורא למרכיבים החשובים של ה"תפאורה" או הרקע של הסיפור, כגון שמות הדמויות הראשיות, התפאורה ומצב הרוח. האקספוזיציה כוללת בדרך כלל היכרות בין הקורא לבין הדמויות הראשיות ומשניות וכן היכן ומתי מתרחש הסיפור. כך האקספוזיציה "מכינה את הבמה" לסיפור.

2 - פעולה מתעצמת:

הקונפליקט הוא הבעיה העיקרית שמניעה את העלילה של הסיפור. הקונפליקט עשוי להיקרא גם האירוע המסית וזהו המטרה העיקרית של ה"גיבור" או הדמות הראשית להשיג. הקונפליקט מתגלה בדרך כלל כבעיה שעל הדמות הראשית לפתור או כמכשול שעליה להתגבר על מנת להגיע למטרה. גם האקספוזיציה וגם הקונפליקט נחשבים לחלק מתחילת הסיפור. אחר כך הפעולה עולה בסיפור, ומורכבת מכל האירועים המובילים לשיא או לנקודת המפנה של הסיפור. הפעולה העולה כוללת את האירועים שבהם הדמות מנסה לפתור את הקונפליקט העיקרי של הסיפור. האירועים מרחיבים את התפתחות הדמות ובולטים באופן שבו הם יוצרים מתח, הגברת רגש ומתח בסיפור. הפעולה העולה היא עיקר אמצע הסיפור.

3 - נקודת שיא :

הפעולה העולה מגיעה לשיאה בנקודת השיא או המפנה בסיפור. השיא הוא לעתים קרובות הנקודה המרגשת ביותר בסיפור. זהו הרגע או הרגעים שבהם יש נקודת מפנה ניכרת לעלילה או למטרות של הדמות הראשית.

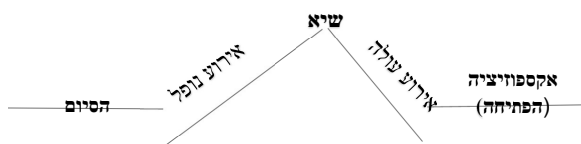
נקודת המפנה הזו עשויה לכלול גילוי גדול, התגברות על מכשול או שהבעיה העיקרית של הדמות נפתרה. השיא מסיים את אמצע הסיפור.

4 - פתרון:

פעולה נופלת היא תחילת הסוף. היא כוללת את כל האירועים וכל מה שקורה כתוצאה מהשיא, כוללת סיום נקודות העלילה, והשאלות שמקבלות מענה ופיתוח של הדמויות. והיא כוללת כל האירועים שלאחר נקודת המפנה שמובילים את הקורא לסוף או לפתרון הסיפור. אירועים אלו בדרך כלל רגועים יותר ובעיקר יורדים במתח כאשר הסיפור עושה את דרכו לקראת סיומו. והסיום משלים את הסיפור (اسماعيل، 2016، الصفحات 49-50).

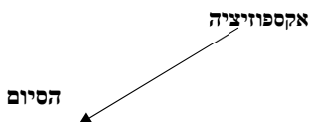
סוגי העלילה בסיפור העממי:

1 - העלילה המאוזנת : שמתחילה באקספוזיציה, אחר כך האירועים מסלימות ומגיעות לשיא, ואז מתחילות לרדת לקראת הסוף, ובאקספוזיציה, האירועים שלה מתחילים להוות דרך ביניים בין הבהירות לבין העמימות. (قرن، 2008، صفحة 129).

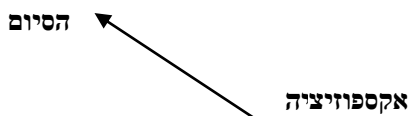
2 - העלילה היורדת:

שמתחילה בשקיעת הגיבור ובכישלונו, אחר כך הסופר מדגיש את התאונות על הגיבור והוא ממשיך לרדת עד סוף הסיפור. (قرن، 2008، עמ' 130):

3 - העלילה העולה:

עלילה זו מדגישה על הדמות הראשית (הגיבור), כשהיא מתחילה להשיג את מטרתיה, אחר כך משיגה את תכליתה (قرن, 2008, עמ' 130).

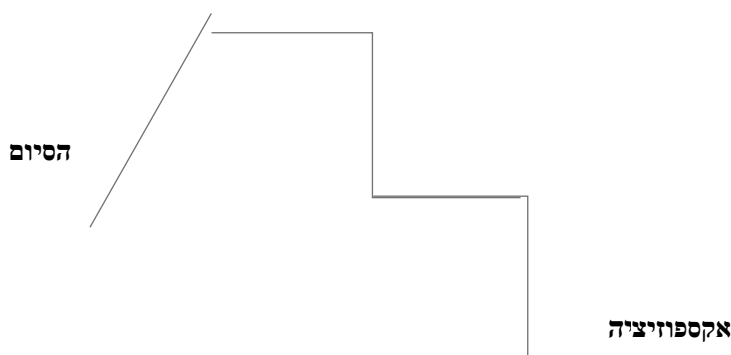
4 - העלילה המוצלחת:

היא העלילה הפופולרית והמעניינת ביותר, היא דומה לעלילה העולה, אלא ההבדל בין, שבעלילה העולה האירועים מתאפיינים באופי חיובי, לעומת זאת בעלילה המוצלחת אנו רואים שהמטרות של הגיבור נתקלים בהרבה קושיים ומכשולים, שמשתדלים למנוע אותו מלהשיג את תכליתו אבל בסופו של דבר הוא מצליח להשיג את מטרתו (ابراهيم، 2010، صفحة 221).

5 - העלילה ההפוכה:

בעלילה זו הדמויות נראות כאילו הן משיגות את המטרה שלהן או חלק מן התכלית המבוקש שלהן, אך בסופו של דבר הן נתקלות בכישלון חרוץ (قرن, 2008, עמ' 130).

סוגי העלילה של הסיפור העממי היהודי:

העלילה היא אחד משלושת היסודות העיקריים, שהסיפור העממי מתבסס עליהם, כמו המצב שבכל יצירה ספרותית אחרת, והם הדמויות, האירועים והעלילה. הסיפור העממי מתאפיין באחדות העלילה, ומתרכז באירוע אחד, שסביבו נכתב הסיפור, להצגת כמה מסוגי העלילות של הסיפור העממי לפי כל הג'נרים הספרותיים שלו, אנחנו מביאים דוגמאות כמו להלן:

1 - סיפור דוד וגולית :

העלילה של (סיפור דוד וגולית) מתגשמת דרך אחד מג'נרי הספרות העממית שהוא אפוס, אפוס הוא שיר סיפורי ארוך, מרומם ומכובד בנושא, בטון ובסגנון (פירושים במילון לאפוס). אפוס מתמקד בדרך כלל בהרפתקאותיו של גיבור בעל תכונות על-אנושיות או אלוהיות, ואשר עצם גורלו תלוי לרוב בגורלו של שבט, אומה, או לפעמים כל המין האנושי (שושן, 1979, עמ' 134).

השיר הזה יש בו גם מן הדרמה, על-אדות מלחמת דוד וגולית, בלשון התרגום, ואם אמנם כי איננו רשום בכתב אצל היהודים דוברי ארמית, הנה חי הוא בפיהם ונפוץ מאד. כמובן הוא נמסר בעל-פה גורם לשנויים רבים ושונים שמכניסים בו מפעם לפעם ומדור לדור (בן-יהודה).

העלילה של האיפוס הזה מתחלה באקספוזיציה :

ב"הוי נאספו הפלשתים כלם
 ובא לו עמהם גלית מן הגתים
 אמר אני אלך אכלה (אבטל)
 נאספו ובאו כל הפלשתים בראש ההר
 הפלשתי גועה (נוחר) כמו זיר
 ג- אז שאול המלך צרח ובכה,
 אמר כל מי שילך את גלית הפלשית יהרג,
 אכן את מכיל בתי אתן לו,
 וגם חלק אחד ממלכתי יהיה לו
 וגם חלק אחד ממלכתי יהיה לו" (פרויקט בן-יהודה: שימור)

אחר כך בבתים האחרים האירועים עולים :

ט "משנים קדמוניות וזמנים
 שהלכתי אל בני עלי הכהן שלכם.
 והרגתים וביתם החרבתי
 טו- ואמר דוד אל אחיו; אני אלך
 ועל אלהי ישראל אשען
 והיום מלחמה לפני הפלשתי אערוך.
 ושם אלהים בתוכם אשר,
 וראש גלית אכרות,
 ולאדוני שאול אובילנו." (פרויקט בן-יהודה: שימור)

האירועים מגיעים עד השיא :

כז " וכאשר ראה דוד שגלית נפל,
 ורץ דוד לראש גלית עמד.

ואמר לאוריה החתי: חרב לי תן.

ואמר: תגמול שלי ממך אני מבקש.

ואמר דוד: מה הוא התגמול שלך?" (פרויקט בן-יהודה: שימור)

אחר כך האירועים עולים עד הסיום:

לא"הפלשתים נשברו וישראל בזזו את רכושם והביאו.

והם וכל העולם התפלאו,

שאת אותו גלית הפלשתי הרגו,

ואת רכושם בזזו, והתפלאו,

ואת אלהי ישראל כולם הללו." (פרויקט בן-יהודה: שימור)

כמו שראינו בדוגמאות העלילה של הסיפור הזה, היא מסוג העלילה העולה שבה

הגיבור מצליח להשיג את מטרתו.

2 - איך החכים אלכסנדר :

סוג אחר של עלילה אנחנו רואים בסיפור העממי (איך החכים אלכסנדר) שהוא בא

כאן בצורה אחרת ובג'נר אחר הוא (האגדה) : האגדה היא סיפור ראליסטי בו המקום

והזמן ידועים למאזינים. במרבית המקרים גם הדמויות ידועות, והקהל יכול לשער דרכן את

המקום וזמן ההתרחשות. במקרה של יסוד על טבעי באגדה, הוא יתפרש כנס. דוגמאות

לסיפורי עם מסוג אגדה הם אגדות המלך שלמה ואגדות הבעל שם-טוב. (את סיפורי העם

ניתן לחלק ל-2 קבוצות עיקריות: אגדות ומעשיות).

בסיפור זה העלילה מתחילה בהצלחת הגיבור אלכסנדר להגיע למטרתו כמו להלן :

"אבל אלכסנדר קיבל את העצה ובאמת הצליח להגיע לאותה מדינה שבירתה

קצייא. לא ברור לי כל כך מקור השם. אפשר היה לחשוב שאולי השם נגזר מלשון קצה,

כלומר קצה העולם, אבל כנראה שזה לא ההסבר הנכון" (פרץ י').

אחר כך האירועים עולים :

"תראה," אמרו לו, "אחת משתיים: או שתנצח אותנו ואז יאמרו כולם: 'גם כן כובש - נלחם בנשים!' ואם ננצח אותך - יהיה עוד יותר גרוע: כולם יגידו: 'המלך המהולל אלכסנדר הובס בידי נשים!' מוטב לך שתיניח לעניין. בוא נעשה הודנא, בוא אל העיר בשלום ותפגוש את מלכתנו, שהיא גברת לעניין, מה דעתך?" (פרץ י')

האירועים מגיעים עד השיא :

"אלכסנדר מגיע לארמון. מקבלים אותו בכבוד מלכותי ועורכים לו סעודה מלכותית על שולחנות זהב עם כלים עשויים מזהב, וכשמגיע האוכל מתברר לו לתדהמתו שגם האוכל - תרנגולים מפוטמים ולחם וירקות - הכל עשוי מזהב. ... אמרה לו המלכה: "האם לא בשביל זה הגעת לכאן? לחפש אוצרות כסף וזהב?" ... "אחרי שהם מסתלקים שמחים וטובי לב, רואה המלכה שלא אלכסנדר מרוח חיוך גדול על הפנים. אומרת לו: "מה אתה צוחק? לא הוצאתי משפט צדק? אם היה מקרה כזה מגיע אליך, איך היית שופט?" (פרץ י')

אחר כך האירועים עולים עד הסיום:

"אז תדע לך שרק בזכות העיזים והכבשים השמש אצלכם זורחת והגשם יורד!.. ציווה אלכסנדר לחקוק על שערי עיר הנשים: "אני אלכסנדר, שוטה הייתי עד שבאתי לאפריקה ולמדתי חוכמה מן הנשים!" (פרץ י')

בסיום זה של הסיפור שבו אלכסנדר נהיה איש חכם וזה נחשב כניצחון לגיבור, והעלילה מסוג זה היא עלילה המאוזנת שמתחילה בניצחון, אחר כך האירועים מסלימות ומגיעות לשיא.

3 - הרפתקאות חיים אבולעפיה ומשרתו מושון:

בסוג אחר מן הסיפור העממי (הרפתקאות חיים אבולעפיה ומשרתו מושון) שהוא סיפור של פתגם.

(הפתגם): הוא אמרה עממית קצרה המביעה חוכמת חיים, מוסר השכל וכדומה. לרוב הפתגם מנוסח במשפט קצר וממצה (בדרך כלל משפט מחורז), המכיל בתוכו תוכן רב משמעות על פני כמות קטנה של מילים. (האינצוקלופדיה היהודית, 2019). העלילה של הסיפור הזה מתחילה באקספוזיציה שבה הגיבור (משרתו של אבולעפיה - מושון -), מושון יצה לספרד בצווי מן האדון שלו אבולעפיה להביא האוצר של המשפחה שלו.

" חיים בני ברצוני להטל עליך שלחות חשובה ומסוכנת : לצאת לטולדו שבספרד ולהביא משם את אוצר משפחתנו ! "

אם חמותי היתה אמי- תרנגול אחר היה מזמר לנו !

אומר לאדוני . דון אנולעפיה שאין מקום .

- דון אנו מאפיה ??? האם אמרת דון אנו מאפיה?

" מפה לפה הפך התה לקפה ! " (פרץ י' ש')

אחר כך האירועים עולים והגיבור נתקל בקשיים רבים עד נגיע אל שיא העלילה :

"בן אדם , מה לך נרדם ! אנו עומדים לטבוע ! נסה להשיא קרשים !!!

יש לי . תרופה בדוקה !

מה הוא עושה הגיחה (מושון) הזה ? האם יצא מדעתו ???

תודה לאל . הסערה חליפה . מה זרקת לים ?

שאריות אפיקומו . תרופה נדוקה להשקט הים! (פרץ י' ש')

כמו שראינו הגיבור של הסיפור ניצח על הסערה ועל כל הקשיים האחרים שנתקל בהם בדרכו להגיע אל האוצר , והאירועים נמשכים לעלות עד סיום העלילה של הפתגם: **האת ! הגענו בשלום לחופי ספרד . עד עכשיו הצלחתי לשמור את עצמי יבש** (פרץ י' ש').

הפתגם של העלילה הוא " **מפה לפה הפך התה לקפה!** " שמשמעותו הצלחת הגיבור(מושון) הייתה בגלל אי הבנה של קפטן הספינה שמו של **(חיים אבו אלעפיה)** שהוא שמע אותו **(מאפיה)**.

וכך נסיק שסוג העלילה של הסיפור הזה הוא עלילה מוצלחת .

4 - שמשון בַּנוֹפְלִים :

הסיפור העממי (שמשון בַּנוֹפְלִים) הוא אחת מן האגדות המקראיות. סיפורו של שמשון מתואר בפרקים י"ג - ט"ז בספר שופטים, הגיבור של הסיפור הוא אחת האיטיות הנפוצות ביותר בסיפורי המקרא , והוא נחשב כמופת של גבורה וכוח. ביהדות הוא נודע בכינויו העממי "שמשון הגיבור (יהודית)

העלילה של הסיפור מתחילה באקספוזיציה המציגת אירועי שליחת האישה (דלילה) שהיא הדמות הראשית בסיפור.

- "פִּלְשֵׁתִים: אִיהַ חֲרָבְךָ, הַגְּבוּר? אִי קִשְׁתְּךָ וְחֻצִּיךָ? הַבֵּט אֵלַינוּ בְּזַעֲמֶךָ. הֵה, יֵרָאנוּ מִמְּאוֹר-עֵינֶיךָ! חֲנִיתוֹת וְבָרְקִים תַּחַת עַפְעָפֶיךָ! הַצִּלֵּף עָלֵינוּ בְּשַׁעֲרוֹתֶיךָ! קִשְׁרֵנוּ בַּעֲבוֹתוֹת תַּלְתְּלֶיךָ! הַזֹּאת גְּבוּרְתְּךָ? אֲשֶׁה עֲכַרְתְּךָ, נִזְרִי! לֹא בְּקָרְב, בְּקֵטֶל, כְּשֶׁלֶת..." (רגלסון).

אחר כך האירועים עולים ומתגבשים כשהתחילו הפלשתים בפיתוי דלילה לעזרתם בהריגת שמשון.

- "סִרְנִי גַת: נַחֲנוּ מַגַּת. עֲבִי-כְרַמִּינוּ בְּשִׁלוֹת וּמִתְבַּקְעוֹת מַעֲסִיס. תִּמְרֵינוּ כְּבָדִים, הוֹלְכִים דְּבֶשׁ. .." (רגלסון)

- "סִרְנִי אֲשַׁקְלוֹן: מֵאֲשַׁקְלוֹן אֲנַחֲנוּ. אֲדַמְתֵּנוּ אוֹצְרֵת זָהָב מִבְּרִיק כְּלָפִידִים. נַחֲשֵׁתֵנוּ קֶשֶׁה, לוֹהֵטָה וּמְצַלְצֶלֶת. כִּסְפֵנוּ עֲמוּם, מִנְּצֹץ בְּהַשְׁבָּרוּ..." (רגלסון)

- "סִרְנִי עֵזָה: בְּנֵי עֵזָה אָנוּ. בְּשׁוֹק, בְּטַבּוֹר עֵירָנוּ, נַעֲרְמוֹת עֲרְמוֹת אָרְגָּ וּרְקָמָה: מְשִׁי מִקְדַּמַּת-קֶדָם עַל גְּמָלִים יוֹבָא, פְּרוֹכוֹת מִפְּרָס, מַעֲשֵׂי אֲרָגְמָן וּרְקָק מְכוּשׁ וּמִשְׁבָּא, הַכְּבִידוֹ אֵינִיּוֹת -צוֹר..." (רגלסון)

אחר כך דלילה מגיבה עליהם לפתות את שמשון כדי שיגלה את סוד כוחו:

- "דְּלִילָה: בְּזֹאת אֲדַע כִּי קוֹם תִּקּוּם וְתִשׁוּב-תַּחֲיָה, שְׁמִשׁוֹן! פְּלִיאָה יִפְעֶתְךָ, חוֹתֵם-עוֹלָמִים עָלֶיךָ. גַּם כִּי תוֹעֵב, לֹא תַחֲלִיד וְלֹא תַכְלָה. יִבָּא לִי מוֹרָאךָ הַאֲחֵרוֹן כִּי אַךְ לְמוֹעֵד לְבִשְׁת אֶפֶל וְהַכְרַעַת חֲלָל. וּבְבוֹא תוֹר צְפִירְתְּךָ, שְׁנִית תּוֹפִיעַ, נַעַר וְעַלִּיז לְקָרְב. כְּקֶדָם תִּשָּׁב מַעֲרֹכוֹת קִמְיָ; תִּנְגָּחִם בְּקִרְנֵי-אוֹן וְתִצְמִיתֵם. סִלְעֵי-מִדְּבַר יִדְעוּ קִדְמַת-צַעֲדְךָ..." (רגלסון)

וכך האירועים מסתמיים במותו של שמשון על - ידי דלילה :

- "שמשון. שוב תעקדני בנהרת מחלפותיך, ותרקיד מבטיך זהרורים-
 זהרורים על גבעות-גופי. תחמם נוזלי-לבי מכמורי רחמיך עלי... בינתיים
 ארד אל גבול עמך, אלוןך אל קבר מנוח אביך, ואאבל יחד עם אחיך.
 ישחירו ויתאבלו גם שמים עמנו... ואני, כעורה ורוגשת, אפקיר צלעותי
 לסופה ולחיי לנטפי-גשם, ימהלו בדמעותי. כי הרבה נהמתי אליך, שמשון,
 ונגנז ממני מרפא-אצבעותיך." (רגלסון)

העלילה של הסיפור הזה היא מסוג העלילה ההפוכה שבה האירועים מתחילים

בניצחון הגיבור ומסתיים במותו.

המסקנות:

- 1 - הסיפור העממי כולל ג'נרים ספרותיים שונים, (סיפורים - שירים - קטנים (אך כולם מתאפיינים במאפיינים משותפים).
- 2 - המספר של הסיפור העממי הוא אנונימי, כי הם עברו בעל פה מדור לדור, ולכן יש להם גרסאות שונות.
- 3 - הסיפור העממי קצר ומספר עלילות מיוחדות. הגיבורים מתמודדים עם קשיים ומנסים לעזור לעצמם ולאחרים. בסיפור העממי יש עירוב בין הדמיון ובין המציאות.
- 4 - המבנה של הסיפור העממי מתחלק האקספוזיציה, פעולה מתעצמת, נקודת שיא, פתרון.
- 5 - הסיפור העממי הוא תמיד סיפור של עלילה, העלילה בו מתגוונת בסוגים שונים.
- 6 - הסוגים של העלילה הנפוצים ביותר בסיפור העממי היא העלילה המוצלחת והמאוזנת שבהם הגיבור תמיד המגיע למטרתו.

المراجع :

1. אברהם אבן שושן. (1979). המלון החדש. ישראל: קרית - ספר בע"נ ירושלים.
2. אברהם רגלסון. שמשון בנפולים. שמשון בנפולים. פרויקט בן-יהודה: שימור, הנגשת, וחשיפת יצירות עבריות לציבור הרחב. <https://benyehuda.org/read/2779> "HYPERLINK" שמשון בנפולים / אברהם רגלסון - פרויקט בן-יהודה (benyehuda.org)
3. אילה יפתח. (1994). השמים זרועים כוכבים. מטח : המרכז לטכנולוגיה חינוכית.
4. <https://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=2051>
5. אריסטו. (1977). פואטיקה. ישראל: הקיבוץ המאוחד.
6. אתר משרד החינוך המזכירות הפדגוגית- אף מורשת. הסיפור העממי. מאפייני הסיפור העממי. 2 \ 9 \ 2023 <https://sites.google.com/a/irisim1.tzafonet.org.il/siporammi/home/hkrt-mpyyny-hsypr-hmmy/mpyyny-hsypr-hmmy>
7. ד"ר יואל פרץ. מס"ע " מרכז סיפורי עם ופולקלור ". סיפורי עם ופולקלור בדווי. חיפה. <http://folkmasa.org/masa/a0365.htm>
8. האינציקלופדיה היהודית. (3 בספטמבר, 2019). פתגם. המוכלל. 7 \ 9 \ 2023. <https://www.hamichlol.org.il>
9. האנציקלופדיה יהודית. שמשון. 12 \ 9 \ 2023. <https://www.daat.ac.il/encyclopedia/value.asp?id1=3632>
10. הנגשת, וחשיפת יצירות עבריות לציבור הרחב פרויקט בן-יהודה: שימור. סיפור דוד וגולית. יוסף יואל ריבלין 1 תרגום שירה. <https://benyehuda.org/read/15096>
11. הסיפור העממי. סוגים של סיפורי עם. <https://sites.google.com/a/rab.tzafonet.org.il/h3/123-32>
12. יואל פרץ. מס"ע מרכז סיפורי עם ופולקלור. מסע אל ים הסיפורים היהודי. <http://folkmasa.org/masa/m101.htm>
13. יואל שלום פרץ. מס"ע (מרכז סיפורי עם ופולקלור). הרפתקאות חיים אבולעפיה ומשרתו מושון. folkmasa.org/masa/b2001.htm
14. מאפייני הסיפור העממי. (05/01/2014). News1 מחלקה ראשונה. <https://www.news1.co.il/Archive/003-D-89215-00.html?t=170431>
15. מהו נושא אפי בספרות? <https://iw.help.me/6140-what-is-an-epic-theme-in-literature>
16. מוהר כובלרי. (1929). פולקלור יהודי. מוסקבה: מוסקבה.
17. מילוג (המילון העברי החופשי ברשת. 6 \ 9 \ 2023. <https://milog.org>

co.il/%D7%90%D7%A4%D7%95%D7%A1

18. מס"ע. מרכז סיפורי עם ופולקלור. הוראת הסיפור העממי בבית הספר היסודי. <http://folkmasa.org/masa/a1208.htm>
19. סיפור עם. (27, מאי, 2015). <https://www.clue.co.il/סיפור-עם/>
20. על יסיף. (1994). יפור העם העברי : תולדותיו סוגיו ומשמעותו . ירושלים: מוסד ביאליק.
21. פירוש עלילה . <https://milog.co.il/עלילה/>
22. פרויקט בן-יהודה. תרגום שירה. סיפור דוד וגולית. (יוסף יואל ריבלין, المترجمون) <https://benyehuda.org/read/15096>
- רוביק רוזנטל. (28 אוקטובר, 2014). סיפורי מילים - עלילה.
23. <https://www.ruvik.co.il/סיפור-מילים/עלילה.aspx>
24. שיעורים בנושא סיפור עממי. 3 \ 9 \ 2023, [/https://sites.google.com/a/mag.tzafonet.org.il/sipor](https://sites.google.com/a/mag.tzafonet.org.il/sipor)
25. שפה - אגדות. חוקי הסיפור העממי - חוקי אולריק. בית סיפור ממלכתי " נחשוני החולה " . 2 \ 9 \ 2023, https://sites.google.com/a/yesod.tzafonet.org.il/class3_ayelet/safa/gdwt/hwqy-rlyq
26. ابراهيم نبيلة. (1974). أشكال التعبير الشعبي (المجلد الثانية). القاهرة: دار نهضة مصر للطباعة.
27. أحمد زياد محبك. (2005). من التراث الشعبي (دراسة تحليلية للحكاية الشعبية). بيروت - لبنان: دار المعرفة.
28. أحمد مرسي. (1987). المفهوم العام للقصص الشعبي. بغداد: مجلة التراث الشعبي.
29. المجلس الوطني والفنون والآداب. (مارس 1988). الخصائص الفنية للحكاية الشعبية. سلسلة عالم المعرفة، ص 186 .
30. حسن عبد الامير اسماعيل. (2016). البناء الفني واللغوي للرواية العبرية المعاصرة. (بإشراف الاستاذ الدكتور فائزة عبد الامير، المحرر) العراق - بغداد: أطروحة مقدمة إلى مجلس كلية اللغات في جامعة بغداد وهي جزء من متطلبات نيل درجة الدكتوراه فلسفة في اللغة العبرية.
31. خليل، ابراهيم. (2010). بنية النص الروائي - دراسة. لبنان: الدار العربية للعلوم.
32. د. صباح ناجي الشبخلي. (2015). القصة القصيرة لشموئيل يوسف عكنون الاسلوب والبناء (المجلد طبعه اولي). الاردن : دار امجد للنشر والتوزيع.

33. دكتور أحمد زياد محبك. (2005). من التراث الشعبي (دراسة تحليلية للحكاية الشعبية). بيروت - لبنان : دار المعرفة .
34. دكتور عدنان شبيب. (13 مايو 2018). البنية الفنية والسردية للأغنية العبرية لشاؤول تشيرنيهوفسكي. صفحة 1.
- https://www.researchgate.net/publication/325116261_hmbnh_hmnwty_whnrtyby_sl_hblhd_hbryt_sl_swl_tsrnyhwbsqy
35. عادل العليمي. (2005). مسرح الفولكلور المصري المعاصر. القاهرة: ، الهيئة المصرية العامة للكتاب.
36. عبد القادر أبو شريفة ، حسين لافي قزن. (2008). مدخل إلى تحليل النص الأدبي (المجلد 4). المملكة الاردنية / الهاشمية: دار الفكر.
37. فريد عبد المجيد فتيخان. (2015). القصص الشعبية وأساليبها اللغوية في الادب العبري / دراسة وتحليل. (أ.د. صباح ناجي أحمد، المحرر) العراق، بغداد: غير منشورة.
38. كاظم سعد الدين. (2008). معالم مضيئة من التراث الشعبي (المجلد طبعة أولى). بغداد: دار الشؤون الثقافية العامة.
39. كمال الدين حسين. (1993). التراث الشعبي في المسرح المصري الحديث . القاهرة: الدار المصرية اللبنانية.
40. محمد يوسف نجم. (1979). فن القصة (المجلد 7). بيروت: دار الثقافة.
41. منى مصيلحي. (2005). توظيف الدراما الشعبية في مسرحيات محمد الفييل. 62. رسالة ماجستير أكاديمية الفنون أ المعهد العالي للنقد الفني .
42. منى مصيلحي. (2005). توظيف الدراما الشعبية في مسرحيات محمد الفييل. رسالة ماجستير ، اكاديميه الفنون، المعهد العالي للنقد الفني.
43. نبيلة ابراهيم. (1992). قصصنا الشعبي. القاهرة: دار غريب.
44. نمر سرحان. (1988). الحكاية الشعبية الفلسطينية. بيروت: المؤسسة العربية للدراسات والنشر.

اشكال الحكمة في الحكايات الشعبية اليهودية (دراسة تحليلية)

الملخص:

سلطنا في بحثنا هذا الضوء على عنصر مهم وأساسي يدخل في تكوين طيف خاص من النتاج الادبي العبري الا وهو عنصر الحكمة وعلى وجه التحديد في القصص الشعبي الذي يتحدث عن الفلكلور اليهودي. تعد الحكمة أحد اهم العناصر التي تتميز بها الحكاية الشعبية إذ أن لها بنية فنية عالية وخاصة.

تطرق البحث الى ماهية الحكمة واجزاءها الرئيسة المتمثلة ب: العرض، الذروة والنهاية وكذلك عرج البحث على أنواع الحكمة في القصة الشعبية وفقاً لأنواعها الادبية سواء كانت قصصاً، قصائد أو أمثال. وأشار بحثنا هذا الى أكثر أنواع الحكمة شيوعاً في القصة الشعبية. ولقد اعتمدت هذه الدراسة على المنهج الوصفي التحليلي من خلال إدراج نماذج تطبيقية مستقاة من أنواع مختلفة من القصص الشعبي.

الكلمات المفتاحية: الحكاية الشعبية - الحكمة - قوانين اولريك - أنواع الحكمة

25

الترجمة واللغات